

BEATA HUK
INSTYTUT SOCJOLOGII

ASPIRACJE MIGRACYJNE MŁODZIEŻY NA PRZYKŁADZIE BADAŃ MŁODZIEŻY UCZĄCEJ SIĘ W BIAŁYMSTOKU

Aspiracje to jeden z motywów ludzkiego działania. Znajomość ich jest wiedzą przydatną przy kierowaniu procesem uczenia się młodych ludzi oraz poznawaniu motywów leżących u podstaw podejmowanych przez nich form aktywności społecznej. Zasięg horyzontów budowania aspiracji, oraz przygotowanie młodych ludzi do realizacji stawianych przez siebie celów wpływa realnie na ich postawy wobec życia, innych ludzi, oraz siebie samych. Kontekst dla tworzenia aspiracji stanowi niewątpliwie kultura. To ona stymuluje do wyboru naczelnych wartości w życiu ludzkim, wpływa na postawy ideowe młodych ludzi, kształtuje ich wyobraźnię oraz wrażliwość społeczną. Uczy i kierunkuje na wybór właściwych dróg postępowania, poprzez ukazanie sensu ludzkich działań. Trudno jest precyzyjnie zarysować aktualny obraz oddziaływań kultury (w pełnym jej wymiarze – począwszy od ogromnego wpływu środków masowego przekazu, a kończąc na oddziaływaniach lokalnych, czy rodzinnych) (por. Pielasińska, 1978: 6-8). Kultura jako wartość sama w sobie stanowi jednocześnie niezastąpiony nośnik wartości.

Przeprowadzone przeze mnie badania jakościowe¹, na próbie 57 osób wykazały, że aspiracje migracyjne kształtują się (są zaszczipiane w umyśle mło-

¹ Grupa badawcza składała się z: uczniów ostatnich klas gimnazjalnych – 19 osób, uczniów ostatnich klas licealnych (maturzystów) – 28 osób i nauczycieli, którzy mają wychowawstwo w ostatnich klasach gimnazjalnych i maturalnych – 10 osób. Tak dobrana próba i metoda badawcza pozwoliła na pozyskanie obszernego materiału badawczego. Badania były prowadzone względnie w tym samym czasie w poszczególnych grupach uczniów i nauczycieli (03-06.08). Swoim zasięgiem objęły większość publicznych gimnazjów w Białymstoku, a także liczną reprezentację liceów. Dzięki zaangażowaniu i chęci współpracy ze strony dyrektorów, pedagogów i nauczycieli można mówić o satysfakcjonującej realizacji wcześniejszych założeń odnośnie liczby przeprowadzonych wywiadów (50). W badaniach analizowane były aspiracje życiowe (w tym edukacyjno-zawodowe, migracyjne, materialne, rodzinne, etc.) w aspekcie pragnień, gotowości do podejmowania ukierunkowanego działania oraz realizacji tych działań.

dych ludzi) już od najmłodszych lat życia. Oczywiście budowane na ich bazie strategie życiowe są tym efektywniej realizowane, im precyzyjniej jednostka określa swoje cele, konkretyzuje aspiracje i potrafi zaplanować i wykonać niezbędne działania (przy uwzględnieniu istniejących ograniczeń). Duże znaczenie ma przestrzeń społeczna, która definiuje wartości, hierarchizuje je i dostarcza adekwatnych do ich realizacji środków (Kwiecińska-Zdrenka, 2005: 225). Intensyfikacja aspiracji migracyjnych wynika z uwarunkowań społecznych: z jednej strony z większych niż to miało kiedyś miejsce możliwości wyjazdów zagranicznych, z drugiej strony z wielości ograniczeń, z którymi spotykają się młodzi ludzie (bezrobocie, brak adekwatnych do zdobytego wykształcenia miejsc pracy, niskie zarobki, etc.). Jednocześnie aspiracje migracyjne ściśle wiążą się z intensywnie rozbudzanymi przez media i telewizję aspiracjami materialnymi i aspiracjami społecznymi.

Istotnym dla pełnego zrozumienia kwestii aspiracji jest obszar potrzeb. T. Mądrzycki traktuje potrzeby jako: *najbardziej podstawowe właściwości osobnicze, gdyż pokaźna ich część jest wrodzona i w dużym stopniu zdeterminowana biologicznie* (por. Mądrzycki, 1996: 29-30). To potrzeba skłania jednostkę do podjęcia działania, dynamizując ją. Potrzeba wynika z braku zaspokojenia wymagań jednostki, rozbieżności między zastanym stanem rzeczy, a oczekiwaniami. Psychologowie piszą tu o zachwianiu równowagi między środowiskiem, a organizmem. Również Z. Skorny zauważa, że źródłem powstawania aspiracji mogą być potrzeby, a te wyrażane są poprzez krótkotrwałe chęci ich zaspokojenia. Dopiero ich skonkretyzowanie, determinacja w ich realizacji oraz nastawienie na cel sprawiają, że stają się aspiracjami.

Tabela 1.

Potrzeba →	→Życzenie →	→Aspiracje
------------	-------------	------------

Źródło: Ryc. Mechanizm tworzenia się aspiracji (Mądrzycki, 1996: 31).

T. Lewowicki zaznacza, że kluczowymi dla prawidłowego zdefiniowania aspiracji są życzenia i zamierzenia. Życzenia w swoim założeniu obejmują cele „idealne,” nierealne, oderwane od rzeczywistości i możliwości realizacji marzenia. Zamierzenia natomiast swoją refleksją traktują tylko i wyłącznie realne możliwości spełnienia powstałej aspiracji i mogą być traktowane jako element planów życiowych. Pamiętać musimy przy tym, że oczekiwania są formą sądów, które odnoszą się w całości do wyników przyszłych działań, natomiast

aspiracje należy rozumieć jako pragnienia dotyczące przyszłych rezultatów (por. Skorny, 1980: 13-14). Oczekiwania – to przewidywania przyszłych wyników, stanu wywołanego podjętym działaniem, które mogą być zależne lub niezależne od człowieka formującego przewidywania, oraz podjętych przez niego działań (Skorny, 1980: 15). Z. Skorny dzieli aspiracje na: działaniowe (składnik „ja realnego”) i życzeniowe odwołujące się do „ja idealnego.”

Do silnych czynników determinujących natężenie dynamiki aspiracji migracyjnych wśród współczesnej młodzieży możemy zaliczyć posiadanie odpowiedniego kapitału ekonomicznego, kulturowego, oraz społecznego. Wysoki poziom motywacji wiąże się niewątpliwie z sytuacją gospodarczą kraju, regionu². Z badań przeprowadzonych w 2005 roku przez GUS wynika, że na pobyt stały wyjechało z Polski około 22 tysiące osób, w tym grupa wiekowa: 18-24 lat stanowiła 5 tysięcy osób (*Mały Rocznik...*, 2006). Migracje na tak szeroką skalę przyczyniają się również do zintensyfikowania dynamiki aspiracji. Młody człowiek wyjeżdżając za granicę nabywa nowe doświadczenia, poznaje trudy i zalety pracy na Zachodzie³. Jego dotychczasowy kodeks wartości, który wcześniej w kraju wydawał się niezawodny, ulega szybkim przemianom. Część aspiracji, które wydawały się stabilne, ulega zanikaniu lub konfiguracji by sprostać kulturze, w której jednostka musi funkcjonować. Niewątpliwie jest to inny rodzaj dynamiki, niż migracja do innego miasta, czy ze wsi do miasta, gdyż skala przemian aspiracji w tym obszarze jest niewspółmiernie większa. W literaturze w tym kontekście pisze się o skali dynamiki aspiracji, dzieląc ją na małą, średnią, dużą, bardzo dużą. Młodzi ludzie coraz szybciej stają się odpowiedzialni (w sensie konformistyczni, zapobiegawczy). Przeprowadzone przeze mnie badania potwierdziły postawioną kiedyś przez W. Pielasińską hipotezę mówiącą, że „idealizm młodości” charakteryzujący młodzież wcześniejszych pokoleń, sukcesywnie zastępowany jest realizmem życiowym, postawą opartą na praktycyzmie i podmiotowości jednostki (por. Pielasińska, 1978: 32)⁴. Obserwowalne są zmiany w postawach młodzieży. Jej zdaniem „idealizm” to postawa będąca zjawiskiem rozwojowym, jego postaci są wa-

² E. Lee, twórca push-pull theory wymienił czynniki wywierające wpływ na decyzję o migracji, są to kolejno: push factors (to, co wypycha z miejsca pochodzenia), pull factors (to, co przyciąga w miejscu dokąd zamierzamy wyemigrować), przeszkody pośrednie i zmienne osobiste. Istotne znaczenie ma też, jak pisze autor, sieć migracyjna, która stanowi kapitał migrującej jednostki. Źródło: (Kaczmarczyk, 2005: 19).

³ Coraz więcej młodych ludzi wyjeżdża za granicę w celach turystycznych, oraz zarobkowych (jeszcze w czasie nauki), bardzo często jest to praca sezonowa, na ferie, wakacje.

⁴ Podobne wnioski skierowane w stronę praktycyzmu i realizmu wysnuwa wielu autorów, w tym Z. Włodarski (Włodarski, 1973: 86).

runkowane poziomem dojrzałości społecznej. W dużym stopniu zależy od zdobywanych wraz z wiekiem doświadczeń. Za S. Szumanem wymienia etapy, przez które przechodzi młodzież⁵. Wszystkie fazy przenikają się wzajemnie i trudno jest wskazać precyzyjne granice, kiedy się kończy jedna, a rozpoczyna druga. Realizm i konformizm jest, jak zwraca uwagę W. Pielasińska, wynikiem zbliżania postawy młodzieży do postaw charakterystycznych dla ludzi dorosłych. Również prowadzone przeze mnie badania wykazały, że młodzież, także ta gimnazjalna, dobrze wie, że sukces, kariera oparta jest na konformizmie. Jakikolwiek bunt przeciw obowiązującym zasadom dyskredytuje jednostkę w wyścigu po wymarzone stanowisko pracy, odbiera i tak ograniczane poprzez realia gospodarcze i polityczne szanse (Pielasińska, 1978: 32-33).

Możliwości, jakie stoją dziś przed białostocką młodzieżą uczącą się, są na pewno niewspółmiernie większe niż te, które miała młodzież 15-20 lat temu. Zmiana systemu politycznego, otwarcie granic naszego kraju na świat, możliwość wyjazdów, migracji zarobkowej, wolne media, konsumpcjonizm, możliwość swobodnego wyboru ścieżki kariery, stylu życia, to coś, czego nie miały poprzednie pokolenia (Bartosiak-Tomusiak, 1996). Tłem i inspiracją do formowania aspiracji migracyjnych wśród młodzieży uczącej się w Białymstoku są również podróże zagraniczne, które mają coraz większe znaczenie dla Polaków (istotnie wbudowując się w styl życia). Ich nasilenie jest szczególnie obserwowalne w ciągu minionych trzech, czterech lat. Z badań przeprowadzonych przez CBOS wynika, że w 2009 roku już dwie trzecie badanych (66%) zadeklarowało, że było poza krajem. Reasumując, od roku 1993 nastąpił znaczący przyrost liczby osób, które wyjeżdżały do innych krajów (wzrost wskazań na podstawie badań CBOS to 17 punktów procentowych). Nie pozostaje to bez wpływu na aspiracje młodzieży uczącej się (która już na poziomie planowania dalszej edukacji rozważa naukę na zachodnich uczelniach, oraz staże i praktyki w zagranicznych firmach).

⁵ Idealizm antycypacyjny: oparty o wyobrażoną wizję rzeczywistości, często skrajnie odbiegającą od zastanych realiów. Idealizm kompensacyjny – wynikający z rozczarowania światem, zastanym stanem rzeczy, może przyjąć różne formy krytycyzmu, ucieczki, izolacji, obrony przed zaakceptowaniem tego, z czym się młody człowiek nie zgadza. Realizm normatywny – trzeci etap, powrót do postępowania pozytywnego, harmonii, dzięki której zaszczerpione wcześniej ideały stają się wyznacznikami działań. Tak rozumiany idealizm to już nie źródło buntu i sprzeciwu wobec świata, lecz czynnik sprawczy formowania własnej osobowości (Pielasińska, 1978: 32-33).

Tabela 2.⁶

Ile razy w ciągu ostatnich dwudziestu lat był(a) Pan(i) za granicą?	Wskazania respondentów według terminów badań				
	XI 1997	VI 2001	V 2004	XI 2006	VII 2009
1 raz	12	11	10	11	13
2–3 razy	14	16	15	18	16
4–7 razy	12	15	14	14	13
8–12 razy	6	5	6	6	9
13–20 razy	4	5	4	5	3
21 razy i więcej	4	6	6	5	7
Nie pamiętam, trudno powiedzieć	2	1	2	1	2
Nie byłem za granicą w ciągu ostatnich dwudziestu lat	2	2	3	1	2
Nigdy nie byłem(a)m za granicą	44	39	39	39	34

Źródło: www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2009/K_111_09.PDF

Badania przeprowadzone w 2009 roku przez CBOS informują, iż w ostatnim dwudziestoleciu większość wyjeżdżających Polaków deklarowała, że powodem ich wyjazdu są: cele turystyczne (65%), praca zarobkowa (22%), wypoczynek lub leczenie za granicą (17%), a ponad jedna siódma (15%) – jako przyczynę wymienia odwiedziny krewnych lub przyjaciół. Duży procent Polaków wyjeżdża w celach handlowych lub na zakupy (14%)⁷. Także młodzież biorąca udział w przeprowadzonym przeze mnie badaniu bardzo często podkreślała, że wyjazdy turystyczne, odwiedziny krewnych mieszkających za granicą, rzadziej praca zarobkowa to jedna z ciekawszych form spędzania wolnego czasu (wakacji, ferii, długich weekendów). Również badania dotyczące aktywności turystycznej dzieci i młodzieży z 2007 roku potwierdzają dynamiczny wzrost wyjazdów zagranicznych młodych ludzi (tab. 3)⁸.

⁶ Badania CBOS, 2009, www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2009/K_111_09.PDF, z dnia 21.01.2011.

⁷ Badania CBOS, 2009, www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2009/K_111_09.PDF, z dnia 21.01.2011.

⁸ *Aktywność turystyczna dzieci i młodzieży w 2007 roku*, www.intur.com.pl/dzieci.htm, z dnia 21.01.2011.

Tabela 3. Liczba dzieci w wieku do 14 lat uczestniczących w wyjazdach turystycznych (mln).

	2003	2004	2005	2006	2007
Wyjazdy zagraniczne	0,31	0,28	0,30	0,39	0,42

Źródło: Badania uczestnictwa Polaków w turystyce, www.intur.com.pl/dzieci.htm, s. 4.

Poziom udział dzieci w zagranicznych wyjazdach był o 1 punkt procentowy wyższy (7%) niż w roku poprzednim. Za granicę wyjechało 7% młodzieży, czyli 0,4 mln osób więcej (w 2006 r. – 6%). Na jedno dziecko przypadło średnio po 1,6 podróży (w 2006 r. – 1,1), tak więc dzieci odbyły łącznie 650 tys. podróży zagranicznych (w 2006 r. – 440 tys.) (Łaciak: 4). Również wśród młodzieży biorącej udział w przeprowadzonym przeze mnie badaniu, zarówno gimnazjalistów jak i licealistów, duży procent stanowiły osoby, które były już za granicą w celach turystycznych, rzadziej zarobkowych. Młodzież, która jeszcze nie wyjeżdżała, podkreśla śmiałą chęć wyjazdów zagranicznych (jak tylko będzie miała ku temu możliwości i środki finansowe). Jednocześnie badani są przekonani, że w najbliższych latach nic się w tym kontekście nie zmieni – nadal popularne będzie zarabkowanie na Zachodzie oraz wyjazdy poza granice kraju. Równie często padają deklaracje dotyczące chęci wyjazdu do innego miasta (głównie w celach edukacyjnych). Już w gimnazjum nauczyciele obserwują, że młodzież o dużych aspiracjach istotnie rozważa wyjazd z Białegostoku: *To chyba będzie moja prywatna opinia, ale myślę, że ci co mają takie aspiracje większe, to jednak wyjeżdżają z naszego miasta. To byłby dowód na to, że Białystok nie do końca ułatwia realizację aspiracji.* Dla dużej części napływowej (z okolicznych miejscowości) młodzieży Białystok stał się dziś tylko „przystankiem” do szukania szans na „prawdziwą” karierę na Zachodzie, czy w innych dużych miastach Polski. Wśród argumentów przemawiających za wyjazdem młodzi ludzie wymieniają: „szansę na lepszy start w dorosłe życie,” oraz realną możliwość zrealizowania (samodzielnie, w miarę realistycznie określonych celów) aspiracji – w pierwszym rzędzie tych edukacyjnych. Bardzo często wskazują na wyższą jakość kształcenia uczelni w dużych miastach, ich prestiż i tradycje. Niemalże znaczenie ma coraz częściej stosowana przez nie reklama, PR i sugerowana „dostępność.” Z deklaracji uczniów biorących udział w wywiadach wynika, że brakuje instytucji lokalnych, które zajęłyby się skierowaniem uwagi uczniów na naszą ofertę edukacyjną. Informację o lokalnych szkołach i uczelniach wyższych młodzież zbiera na podstawie opowiadań rówieśników, sprawozdań przekazywanych „z drugiej ręki,” oraz w trakcie jednorazowych

spotkań z reprezentantami (na przykład na dniach otwartych). Brak jest również informacji o wzorach karier, które można by realizować po ukończeniu białostockich uczelni. Nie ma też jasno zakomunikowanych przykładów tzw. „świetlanych karier” (jak nazywają je młodzi ludzie), a takie w swoje etosy wpisane mają największe polskie ośrodki akademickie. Powszechne jest też wśród uczniów przekonanie, że kończąc białostocką uczelnię – kończą gorszą uczelnię, po której absolwenci nie mają szans zatrudnienia na przykład w dużych warszawskich firmach. Uważają również, że ukończenie prestiżowych szkół jak: SGH, UJ jest gwarancją sukcesu i szansą na dostanie się do potencjalnej „elity na rynku pracy”. Duży procent młodzieży już teraz deklaruje, że chciałby wybrać taką szkołę, której ukończenie zagwarantuje w przyszłości znalezienie wysokopłatnej pracy, większe możliwości finansowe, szanse wyjazdów zagranicznych, podróży turystycznych, czy realizacji drogiego hobby. Niemniej ważnym argumentem przemawiającym za wyjazdem do większego miasta jest możliwość usamodzielnienia się (przeprowadzki od rodziców lub opiekunów), oraz możliwość korzystania z zaplecza kulturalnego, dyskotek, pubów, centrów handlowych, klubów muzycznych i innych miejsc rozrywki.

Istotną grupę osób biorących udział w badaniu stanowili ci, którzy nie potrafili określić swojej przyszłości (nie umieją swojej przyszłości odnaleźć w tym mieście – dlatego właśnie wyjazd ma dać im potencjalną możliwość określenia precyzyjnych celów życiowych). Bardzo często młodzież obserwując możliwości realizacji, jakie miało starsze rodzeństwo oraz rodzice dochodzi do wniosku, że wyjazd to szansa, z której nie można nie skorzystać (bo jak to tłumaczą: *nawet, jak się nie uda to i tak Białystok nie dałby większych możliwości*).

Do głównych przyczyn blokujących decyzję o wyjeździe w celach edukacyjnych do innego miasta młodzi ludzie zaliczają: sytuację finansową, silną więź rodzinną, a także realny i w pełni możliwy do zrealizowania pomysł na spełnienie swoich aspiracji w Białymstoku (na przykład kontynuacja rodzinnego biznesu, kształcenie w określonym kierunku). Również nauczyciele w swoich wypowiedziach zwracali szczególną uwagę na uwarunkowania finansowe, które blokują uboższej młodzieży możliwości korzystania z propozycji rozwojowych, jakie daje miasto: *Miasto takie możliwości daje, tylko chęci... No i myślę też, że wiele z takich zainteresowań jest płatnych, a nie wszystkich rodziców na to stać...* Również badania przeprowadzane w 2004 roku: *Aspiracje uczniów szkół średnich województwa podlaskiego* potwierdzają określony kierunek współczynnika korelacji między sytuacją materialną,

a wyborem wyższej uczelni. Uczniowie określający swoją sytuację jako bardzo dobrą stanowili jedyną grupę, która częściej deklarowała wyjazd do Warszawy. Zaprezentowane poniżej wyniki (Poniat, 2009: 109) pokazują przewagę czynnika ekonomicznego nad innymi w odniesieniu do wyboru dalszej drogi kształcenia.

Tabela 4. Wybór ośrodka akademickiego, a ocena sytuacji materialnej rodziny.

		Ośrodek akademicki		Razem
		Warszawa	Białystok	
Jak oceniasz sytuację materialną swojej rodziny?	Bardzo dobra	23 53,5%	20 46,5%	43 100%
	Dobra	65 33,5%	129 66,5%	194 100%
	Średnia	69 29,6%	164 70,4%	233 100%
	Zła	8 21,6%	29 78,4%	37 100%
	Bardzo zła	1 20,0%	4 80,0%	5 100%
Razem		166 32,4%	346 67,6%	512 100%

Źródło: (Poniat, 2009: 109).

Na aspiracje migracyjne, oraz kierunki ich realizacji wpływ ma środowisko wychowawcze, oraz uwarunkowania społeczno-kulturowe miasta. Znaczna grupa młodzieży biorącej udział w badaniu deklaruje, że swoje cele edukacyjne, zawodowe, a także związane z założeniem rodziny wiąże z Białymstokiem. Jest wśród nich młodzież, która przyjechała tutaj z okolicznych miejscowości, aby się uczyć. Białystok jest przez nich traktowany jako wystarczająco duże miasto, które jest w stanie sprostać ich aspiracjom edukacyjnym, a także w dalszej przyszłości zawodowym. Także dla pokaźnej części tutejszej młodzieży Białystok pozostaje miastem docelowym, w którym chcą realizować swoje aspiracje. Wynika to niewątpliwie z hierarchii wartości przekazywanej w rodzinie, a także z sytuacji materialnej, oraz przekonania, że Białystok jest wystarczająco dużym miastem, będącym w stanie zaspokoić wszystkie potrzeby związane z edukacją, czy znalezieniem w przyszłości pracy. W sytuacji, kiedy istnieje w Białymstoku kierunek studiów zgodny z aspiracjami młodych lu-

dzi, bardzo często decydują się zostać: *Ja chciałabym dostać się na pedagogikę i nie mam zamiaru wyjeżdżać z Białegostoku. Z takich moich innych aspiracji to na pewno rodzina jeszcze. Również nauczyciele podkreślają, że aspiracje i plany życiowe młodzież może bez przeszkód realizować w Białymstoku. Przykładem może być tu wypowiedź jednej z nauczycielek białostockiego liceum: (...) Myślę, że niektórzy po prostu lubią Białystok i chcą tu zostać, a inni zależy od charakteru i zdolności przystosowania do innych miast, (...) a czy miasto ułatwia realizację? Jeżeli tworzą się nowe studia, nowe kierunki, to wtedy tak. Jeżeli skończą już swoje studia i dalej mogą, mogą je realizować i znaleźć sobie miejsce – myślę, że tak. Jeżeli coś się dzieje w Białymstoku to nie jest źle.*

Duże znaczenie w kształtowaniu aspiracji młodego pokolenia białostoczan ma rodzina, oraz dom rodzinny, jako miejsce *sacrum*, do którego się ciągle powraca. Obecne od chwili narodzin rytuały towarzyszące codziennemu życiu nadają sens ludzkim działaniom, wyznaczają kierunek dążeń także młodego pokolenia. Ich wpływ, choć często niedostrzegalny, stanowi arbitralną treść, która jest bazą dla podejmowanych decyzji. Dom jako miejsce ma nadal duże znaczenie w życiu białostoczan, którzy zorientowani są na rodzinę i często w chwilach wyboru stawiają ją ponad inne wartości. Przykładem może być wypowiedź jednej z maturzystek biorących udział w badaniu: Czy w Białymstoku można zrealizować swoje aspiracje i plany życiowe? *Można, jakby ktoś chciał, bo tu taniej, bo mam tu rodzinę i chęci, to można.* Rodzina dla większości badanych jest jednym z bardzo ważnych argumentów (który często przytaczali w wypowiedziach) za tym, aby zostać w Białymstoku. Stanowi gwarancję bezpieczeństwa, oraz komfort finansowy. Dom to przestrzeń, formowana, kształtowana przez domowników, niejednokrotnie zamieszkiwana przez wiele pokoleń. To również atmosfera, która towarzyszy rozwiązywaniu codziennych problemów, przeżywaniu radości, smutków, sukcesów, porażek. Tworzone są systemy uporządkowanych rytuałów na przykład: piątkowego robienia zakupów (wyjazdu do hipermarketu), sobotniego sprzątanía, niedzielnego, rodzinnego wyjścia do kościoła, cerkwi, czy wspólnego obiadu, lub odwiedzin cotygodniowych u rodziny, etc. Mimo ścierających się ze sobą wzorców kulturowych lansowanych w mediach, popularyzowanych w prasie, życie codzienne mieszkańców Białegostoku w pewnych sferach życia toczy się właściwym sobie biegiem, który selektywnie uzupełniany jest nowoczesnymi wzorami życia. Co nie znaczy, że młodzież nie aspiruje do wzorców karier podpatrzonych w różnego rodzaju mediach – bo dopiero w takim kontekście możemy pisać o specyfice potrzeb i dążeń białostockiej młodzieży uczącej się.

Młodzież już od najmłodszych lat uczy się języków obcych, poznaje i utrzymuje kontakty z ludźmi na całym świecie poprzez różnego rodzaju komunikatory. Rewolucja informatyczna, która dokonała szybkich przemian w umysłach społeczeństwa postmodernistycznego, w dużym stopniu wpłynęła na kształt aspiracji młodzieży uczącej się⁹ (która jest szczególnie uwrażliwiona, podatna na jej wpływy). Dobra definicja sytuacji młodzieży musi więc całościowo ująć przemiany, jakie dokonały się w rzeczywistości, w której przyszło jej funkcjonować. Aspiracje, które w jej kontekście są budowane, w małym stopniu są odzwierciedleniem tych, które posiadali, „tworzyli” ich rodzice, czy dziadkowie. Różnic można doszukiwać się również u ich starszego lub młodszego rodzeństwa. Nie bez znaczenia jest silnie zarysowujący się proces utraty stabilnych wzorów edukacyjnych, który wynika między innymi z dynamiki przemian, oraz nowych modeli polityki. Młodzi ludzie żyją w świecie konsumpcji, tracąc tym samym przekazane przez rodziców wartości, ramy, które przekładałyby się realnie na ich styl życia. Inaczej niż ich rodzice „patrzą” na świat, inaczej widzą swoją sytuację życiową, a przez to również w inny sposób budują, stawiają przed sobą nowe cele i aspiracje (których realizacji nie potrzebowały wcześniejsze pokolenia). Współczesna młodzież żyje w rzeczywistości „światów równoległych.” Z jednej strony codzienna rzeczywistość, szkoła, praca i zabawa, „w miarę uporządkowane” życie rodzinne, z drugiej wirtualna, niezwykle ciekawa (o zasięgu globalnym) strefa, w której nie wypada nie istnieć. Aby „prawdziwie” zaistnieć w realnej rzeczywistości, trzeba być również widocznym w tej równoległej wirtualnej; to świat, gdzie po zajęciach szkolnych można kogoś poznać, umówić się lub porozmawiać z kolegami z klasy, przejrzeć oferty, zrobić zakupy, sprawdzić, co jest modne. Tak postrzegany i wykorzystywany aktywnie Internet to już nie narzędzie, ale prawdziwa rzeczywistość, „okno na świat” i realne możliwości. Młody człowiek stamtąd dowiaduje się, jak zaistnieć, do czego powinien aspirować i jak realizować owe aspiracje. Społeczeństwo informacyjne stwarza e-możliwości: e-urzędy, e-szkolę, e-spotkania, e-pracę, e-karierę i wreszcie e-aspiracje. Dodać należy, że o ile rodzice, nauczyciele, starsze pokolenia nie wykazują aktywności i mobilności wirtualnej na taką skalę, jak młodzież, o tyle w życiu młodych odgrywa ona fundamentalną rolę. Jest to ogromna strefa, w której młodzież podejmuje codzienną aktywność, realizując swoje aspiracje (także w konsekwencji te migracyjne).

⁹ Także na kształt aspiracji migracyjnych (bo dzięki łatwo dostępnej informacji, możliwości kontaktu młodzi ludzie są bardziej otwarci na świat i zagraniczne podróże).

Aspiracje młodzieży uczącej się w dużej mierze są formowane poprzez system edukacji. Już dziś zauważa się, że przemiany społeczno-polityczne, które dokonały się po 1989 roku, w zbyt małym stopniu znalazły swe przełożenie w głębokim procesie przemian systemu edukacyjnego. To sprawia, że młodzież ma ograniczone szanse rozwoju, a preferowane i powielane mechanizmy działania dalece odbiegają od realiów obecnej wolnorynkowej i demokratycznej rzeczywistości. Jak zauważa wielu pedagogów, psychologów społecznych, socjologów, edukacja współczesna nadal bazuje na przekazaniu gotowego zasobu wiedzy. Pokazuje w miarę trwałe modele życia, pomijając wymogi trudnego rynku pracy i wiele istotnych dla sprawnego funkcjonowania w społeczeństwie problemów – konsekwencją jest „wykształcenie” absolwenta, który nie potrafi odnaleźć się na białostockim rynku pracy (i coraz częściej poszukuje możliwości realizacji zarobkowej poza granicami kraju). Pamiętać przy tym należy, że problemy ekonomiczne i organizacyjne lokują się na poziomie nie tylko makro-, ale i mikrostruktur, w związku z czym niełatwo jest je rozwiązać (Tyrała, 1997).

W szkołach niewątpliwie brakuje specjalistów, nauczycieli, pedagogów zainteresowanych, czy profesjonalnie zajmujących się systematycznym kreowaniem orientacji zawodowej swoich uczniów. Problemem jest także to, że z usług, poradni szkolnych, przyszkolnych ośrodków planowania (o ile w ogóle są), czy wspomagania karier korzystają ci najbardziej zaradni i mobilni, wszystkich pozostałych, którzy nawet jeżeli są zainteresowani stałym lub chociażby sporadycznym poszerzaniem wiedzy, pozostawia się „samym sobie.” Brak jest jakiegokolwiek programu, który w sposób całościowy rozwiązałby problem projektowania przez młodzież uczącą się swojej kariery. Badania przeprowadzone w 2004 roku na uczniach ostatniej klasy szkół średnich województwa podlaskiego pokazały, że zaledwie 13,7% badanych brało udział w testach predyspozycji zawodowych (patrz tab. 5)¹⁰.

¹⁰ Potwierdziły to również badania: „Aspiracje uczniów szkół średnich województwa podlaskiego,” które w 2004 roku przeprowadził zespół w składzie: J. Kuźniarz, B. Laskowska, B. Pogorzelska, R. Poniat, I. Sadowski (Gieorgica, 2009: 108).

Tabela 5.

		Płeć		Razem
		Mężczyźni	Kobiety	
Czy był(a)ś kiedykolwiek poddawany(a) profesjonalnym testom predyspozycji zawodowych?	Tak	69 (17,3%)	73 (11,4 %)	142 (13,7 %)
	Nie	330 (82,7 %)	567 (88,6 %)	897 (86,3 %)
Razem		399 (100%)	640 (100%)	1039 (100%)

Źródło: (Gieorgica, 2009: 108).

Młody człowiek w zbyt małym stopniu doświadcza „świata,” w którym będzie musiał uczestniczyć za kilka, kilkanaście lat, jako aktywny, samodecydujący o sobie podmiot. W szkołach rzadko organizowane są wyjścia do miejsc związanych ze światem przyszłej edukacji lub potencjalnych przyszłych miejsc pracy (wyższych uczelni, instytutów badawczych, firm, instytucji, organizacji). Zbyt mały nacisk stawia się w trakcie lat szkolnych na prezentację poszczególnych zawodów, naukę obsługi urządzeń biurowych oraz organizację wycieczek na targi pracy i targi edukacyjne. W zbyt wąskim zakresie jest również realizowana współpraca z rodzicami, z tego powodu młodzież jest pozostawiana sama sobie z decyzjami dotyczącymi własnej przyszłości, albo uzyskuje niekompatybilne, wręcz sprzeczne informacje (z jednej strony od grupy rówieśniczej, szkoły, rodziców i w końcu od szkolnych ośrodków zaangażowanych w pomoc uczniowi). Wszystko to nie pozostaje bez znaczenia dla silnie zarysowującego się trendu migracyjnego wśród białostockiej młodzieży uczącej się.

Zmiana postrzegania relacji człowiek – świat – kultura daje nowe możliwości autorealizacji, sprawia, że wśród młodzieży jest coraz większy nacisk na własny indywidualizm, podnoszenie satysfakcji życiowej, poszerza się również zasięg relacji i stosunków międzyludzkich, co niewątpliwie ma wpływ na intensyfikację aspiracji migracyjnych. Wynika to niewątpliwie z przemian, jakie zachodzą na gruncie gospodarczym, wzrostu stopy życiowej społeczeństwa w stosunku do lat ubiegłych, a także utrzymującego się nadal bezrobocia. Aspiracje migracyjne młodzieży podlegają ciągłej dynamice wraz z rozwojem człowieka i zmianami, oraz ewolucją norm i wartości środowiska, w którym przebywa. Środowisko społeczne tym samym odgrywa istotną rolę w kształtowaniu aspiracji młodzieży poprzez stymulowanie lub ograniczanie szans

działania jednostki – wykorzystując do tego rozbudowany system nakazów i możliwości.

Bibliografia:

- Badania uczestnictwa Polaków w turystyce, www.intur.com.pl/dzieci.htm, z dnia 21.01.2011.
- Badania CBOS, 2009, www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2009/K_111_09.PDF, z dnia 21.01.2011.
- Bartosiak-Tomusiak M. (1996), *Aspiracje edukacyjne społeczeństwa*, „Edukacja i Dialog,” nr 6 (79).
- Gieorgica J. Paweł (red.) (2009), *Przedsiębiorczość młodzieży w Polsce i na Podlasiu*, Białystok, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.
- Kaczmarczyk P. (2005), *Migracje zarobkowe Polaków w dobie przemian*, Warszawa Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Wydział Nauk Ekonomicznych.
- Kwiecińska-Zdrenka M. (2005), *Aktywni, czy bezradni wobec własnej przyszłości? Młodzież wiejska na tle ogółu młodzieży*, Toruń, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Łaciak J., *Aktywność turystyczna dzieci i młodzieży w 2007 roku*, www.intur.com.pl/dzieci.htm, z dnia 21.01.2011.
- Mały Rocznik statystyczny Polski 2006* (2006), Warszawa, GUS.
- Mądrzycki T. (1996), *Osobowość jako system tworzący i realizujący plany*, Gdańsk.
- Michałków I. *Implikacje emigracji zarobkowej Polaków do krajów Unii Europejskiej*, www.edukacjamlodziezy.pl/news/33, z dnia 21.01.2011.
- Pielasińska W. (1978), *Młodzież szkolna wobec problemów kultury*, Warszawa, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Poniat R. (2009), *Plany edukacyjne i zawodowe podlaskich maturzystów*, (w:) *Przedsiębiorczość młodzieży w Polsce i na Podlasiu*, J. P. Gieorgica (red.), Białystok, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.
- Skorny Z. (1980), *Aspiracje młodzieży oraz kierujące nimi prawidłowości*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, (w:) Lewowicki Tadeusz, *Aspiracje dzieci i młodzieży*, Warszawa, PWN.
- Tyrała P. (1997), *Wpływ rzeczywistości społecznej na aspiracje edukacyjno-wychowawcze*, (w:) *Aspiracje, a rzeczywistość edukacyjno-wychowawcza w okresie przeobrażeń strukturalnych państwa*, P. Tyrała (red.), Rzeszów, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej.
- Włodarski Z. (1973), *Spór o młodzież*, Warszawa, Nasza Księgarnia.

Beata Huk

Migration aspirations of youth exemplified by young people studying in Białystok

Abstract

A subject under consideration are aspirations, which are undeniably one of the crucial determinants of social activity undertaken by youth. What impels young people to either leave or stay in their own country are just aspirations. This study includes the data from the research carried out by the author in 2008 which proved that the more precise youth specify their aspirations, the more aware they become of their own potential thus being able to look for development possibilities more effectively and efficiently. A change in the perception of the relation: man – world – culture, creates new opportunities of self-realization, makes young people focus more on individualism and life satisfaction improvement, and extends a range of interpersonal relations, which, in consequence, influences the intensification of migration aspirations. It results, among other things, from economic transformations, the increase of standard of living as compared to previous years, as well as a continuing level of unemployment.